

PEKKA SAURI

A black and white portrait of Pekka Sauri, an older man with short, light-colored hair, wearing glasses and a dark leather jacket over a white t-shirt. He is looking slightly to the right of the camera with a gentle smile. The background is a plain, light color.

Onnen harha

MINERVA

Onnen harha

PEKKA SAURI

Onnen harha

minerva
MINERVA KUSTANNUS
HELSINKI

Johannalle

© Pekka Sauri ja Minerva Kustannus, 2022.

www.minervakustannus.fi

Minerva Kustannus on osa Werner Söderström -konsernia

Kannen kuva: Uzi Varon

Ulkoasu: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-375-501-7

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

I	Absoluuttinen nolllapiste	7
II	Kokemuksen pohjalta	29
III	Älä itke, äiti	55
IV	Armoa jumalattomalle	77
V	Kiitävi aika, vierähtävät vuodet	125
VI	Todellisuus sopimuksena	149
VII	Kaiken takana on yhteys	173
VIII	Jäähvyäiset minuudelle	193
IX	Ykseyteen tarvitaan kaksi	221
X	Rakkaus on jumala	235
XI	Kiteet	261
	Kirjallisuutta	269
	Soundtrack	271

|

ABSOLUUTTINEN
NOLLAPISTE

Peltomaitikka (*Melampyrum arvense*) on äärimmäisen uhanalainen luonnonkasvi, joka on rauhoitettu koko Suomessa. Se on hyvin kaunis.

Muoin peltomaitikka oli hankala peltorikkaruoho, piirunvehnä, pukvete. Sen siemenet värjäisivät viljakasvien siemenet sinertäviksi ja antoivat vehnälle kitkerän maun. Sitä ei pidetty minkäänlaisessa arvossa. Maanviljelijät halusivat päästä siitä eroon.

Eroon he siitä totisesti pääsivätkin. Viljelytapojen ajan mittaan muuttuessa peltomaitikka hävisi pelloilta tyystin. Sen muutkin luontaiset ympäristöt, laitumet, niityt ja kedot ovat kasvaneet ja kasvamassa umpeen, kadonneet ja katoamassa. Lajin viimeiset vakituiset kasvupaikat Suomessa ovat lounaisaarihosta, Nauvossa ja Ahvenanmaalla.

Varmin paikka nähdä peltomaitikka on Seilin saari.

*

Tuona kesänä minäkin olin äärimmäisen uhanalainen.

Elämäni korttitalo oli lopulta luhistunut. Mitkään selitykset eivät enää olleet auttaneet. Vuosikymmenten mittaan rakentamani minuus oli lopulta osoittautunut ytimeltään mädäksi tai ontoksi. Itseriittoisessa omahyväisyydessäni olin moninaisin tavoin pettänyt lähimmäisteni luottamuksen. Yksi dominonappula kaatoi seuraavan

ja seuraava taas seuraavan, kunnes moraalinen ja henkinen konkurssini oli totaalinen.

Varhaislapsuudesta alkanut kaksoiselämä, säätäminen ja suoranainen kusetus lankesivat kerralla maksuun, eräpäivä per heti.

*

Olin jo ollut varma, etten enää selviytyisi takaisin elävien kirjoihin. Ajattelin, sikäli kuin mitään pystyin ajattelemaan, että oli aivan liian myöhäistä aloittaa elämää uudestaan paremmalta sokkelivalulta. Vaikka yrittäisinkin, vanhan valheen varjo olisi ylivoimaisen pitkä ja pimeä. Huijarin peli oli pelattu.

Olin ehdoin tahdoin heittänyt menemään kaiken sen mikä oli ollut arvokasta. En ollut sitä osannut arvostaa. Elämässä oli jäljellä vain musertava menneisyys, syyllisyys ja häpeä.

Tulevaisuuden musta tunneli päättyi kiviseinään. Yöllä räähkyivät korvissani Hieronymus Boschin irvokkaat pirut, ja päivällä maailma oli mustavalkoinen.

*

Maailman muuttumisesta mustavalkoiseksi puhutaan kirjoissa, eikä se ole pelkkä retorinen metafora tai hyperbola: se on aivan totta. Vakavan masennuksen kuristusotteessa maailmasta katoavat värit, eikä se ole mikään tilapäinen

näköhäiriö. Vaikka miten terävillä rystysillä silmiäsi hierot, värit eivät palaa.

Mustaa, valkoista ja harmaata. Harmaata, valkoista ja mustaa. Ja mustavalkoinen todellisuus on armoton, armoa vailla. Armo on väreissä.

Pahin nöyryytys ja häpeä tulee sisältäpäin. Se hyökkää kun käy vastaansanomattomasti ilmi, että olet toiminut vastoin omaa julkilausuttua vakaumustasi. Moraalin kristallipalatsi räjähtää tuhannen pirstaksi narsistisen, itseriit-toisen rellestämisesi takia. Siitä et voi syyttää mitään tai ketään ulkopuolista käsikirjoittajaa. Aivan tykönäsi olet kaiken käsikirjoittanut, ohjannut ja pääosan kaksoisroolin näytellyt. Joka ainoan repliikin.

Aina viimeiseen tuotantokauteen asti.

*

Viikot vierivät vavisten. Heräsin repivistä, viiltävistä ja raastavista unista havaitsemaan, etten ollutkaan kuollut. Silmät ummessa kokeilin aralla kädellä kasvojani, kaulaani, harteitani. Ne olivat siinä. Vaikka entinen minuus lensi tuhkana tuulessa, jokin tietoisuus tuntui yhä hengittävän autiuden alla.

Se oli tyhjä tietoisuus. Se oli vailla sisältöä. Se makasi kanveesissa uskaltamatta avata silmiään ja nostaa päätään.

Ulkona puhkesivat koivut hiirenkorville. Näin olin antanut itselleni kertoa. Kaukaa suolta kiiri kirkkaana kurjen kornetti. Kuulin sen tuijottaessani tahdottomana pimeään

kattoon. Se oli pelkkää aistihavaintoa vailla merkitystä. Jonkin etäisen muiston se melkein nosti mieleen, muttei aivan sitäkään.

Absoluuttinen nollapiste. Minuuden Pompeiji. Tietoisuuden Nagasaki.

*

Vähitellen virisi tajuntani tuhkaluukun pohjalla jokin heikko tunto: elämässä oli ollut asioita, jotka olivat jääneet kokematta tai kesken. Jos kerran olin hengissä, pitäisi ainakin yrittää tehdä lista niistä kokematta jääneistä asioista ja yrittää vielä kokea ne. Jokin vaisto sanoi, että auki jääneet ympyrät piti elämässä sulkea, kun vastoin kaikkia ennusteita annettiin vielä aikaa.

Jostakin syystä suuri osa kokemattomista asioista oli luonnonvaraisia kasveja tai lintulajeja. Ne olivat jääneet näkemättä lapsuudessa ja nuoruudessa. Niinä vuosina moni asia tuntuu paljon merkityksellisemmältä kuin aikuisella iällä.

Alustava lista kehkeytyi nopeasti. Peltomaitikka oli kiinnittänyt huomioni jo koulussa pakollisia kasveja kerätessä. Silloin se ei ollut vielä yhtä uhanalainen, vaikka jo kovasti harvinaistunut. En ollut koskaan onnistunut sitä näkemään.

Sekunteja, minutteja, tunteja. Päiviä, viikkoja. Musta-vaalkoinen kesä. Interpolin kappale ”Pioneer To The Falls” soi päässä herkeämättä, enkä saanut sitä hiljennetyksi.

*Vanish with no guile
And I will not pay
But the soul can wait
The soul can wait*

Sielu voi odottaa.

*

Heinäkuun lopulla olin toipunut siihen mittaani, että päätin nousta sijoiltani ja lähteä Seilin saareen katsomaan peltomaitikkaa.

Matka olisi oleva pyhiinvaellus. Toivioletki oli toteutettava nyt, vaikka se olisi viimeinen tekoni. Kokemukset täyttyvät usein suurella merkityksellä kun ajattelee, että ne voivat olla viimeiset lajiaan. Ainahan ne voivat olla viimeiset. Usein ne ovatkin, jo lopulta kaikki. Turha mielen irtaimisto kaikkoaa, vain tärkeä jää.

Jos jää.

Kun kaikki aiemmat merkitykset olivat valuneet minuuteni astiasta tyhjiin ja mitätöityneet, en missään nimessä halunnut palauttaa niitä entisinä voimaan. Oli löydettävää uudet merkitykset, uusi mieli. Oli visusti varottava päästämistä uuteen mieleen mitään vanhaa hylkytavaraa. Sielunvihollisen houkutuksille oli sanottava päättäväisesti ei.

En ole koskaan ollut kovin hyvä sanomaan ei yhtään millekään.

*

Pieni laiva odotti Aurajoen länsirannalla. Etsin etukanelta lämpöisen paikan, johon himmeä aurinko osui. Taivaansineä hopeoi helleauer. Muistoihin nousi muita meriä ja toisia laivoja lapsuudesta, matkustajalaiva *Örnen*, jota vastaan lipui vanha ruosteinen *S/S Atair* iltaruskoa vasten saavuttaessa Vaasasta Merenkurkun yli Örnsköldsvikin satamaan kesällä 1961, kuusikymmentä vuotta sitten kun olin pieni poika. Olin syönyt *Örnenillä* elämäni ensimmäisen katkarapuleivän, joka oli avannut aivan uuden maailman. Äiti oli käynyt kampaajalla ennen lähtöä. Hän näytti kauniilta, mutta jotenkin vieraalta.

Se pieni poika oli taas aivan lähellä.

Räyskä kierteli tiiraamassa saalista syvin siiveniskuina, punainen nokka suoraan alas tähdättynä. Kauempana merellä näkyi valkoisia kappaleita, joista ei tiennyt olivatko ne joutsenia vai verkkomerkeinä käytettyjä muovikanistereita. Purjeverneistä meille heiluttelivat iloiset ihmiset peiliaurinkolasiensa ja shampanjamukiensa takaa, ja me heiluttelimme kuuliaisesti takaisin.

*

Seilin laivarannasta on kilometrin kävelymatka vanhalle mielisairaualalle, joka on nyt museo ja tutkimuslaitos. Alun perin se perustettiin leprapotilaita varten. Myöhemmin

sinne lähetettiin yhteiskuntaan sopeutumattomia naisia. Aniharva palasi Seilistä mantereelle.

En ollut varma, mistä löytäisin etsimäni. Jättäydyin jälkeeni matkatovereistani. Halusin pitäytyä omissa oloissani. Aika vähän oli kenellekään mitään sanottavaa. Nousin hitaasti rinnettä ylös ohi vanhojen, idyllisten rakennusten. Koetin katsella jalkoihini, ettei uhanalainen laji, pyhiinvaellukseni määrämpää pääsisi huomaamatta ohitse.

*

Äkkiä se oli siinä: *Melampyrum arvense!*

Keltaisia ja punaisia kukkaversoja kohosi kuivalla kedolla kymmeniä, ehkä satoja. Kun olin huomannut yhden, kaikki muutkin näyttivät ilmoittautuvan ja tervehtivän kokijaa.

Polvistuin alttarille. Kukat olivat pystyjä kuin tulenlieskat, reippaita kuin eivät olisi tienneet harvinaisuudestaan ja uhanalaisuudesta yhtään mitään. Ehkä eivät tienneetkään.

Kosketin kukkaa varovasti sormenpäälläni.

Siinä se oli. Tähän hetkeen ja paikkaan oli osa minusta tähdännyt yli puolen vuosisadan ajan. Väkevä merkitys värisi tietoisuudessa ja ruumiissa. Sitä tuntemusta on vaikea sanoin selittää. En ole siihen tarpeeksi taitava. Se humajaa ja kihelmöi. Se on kuin erillisyys katoaisi. Kokija yhtyy kokemukseen. Vallan ottaa jokin omaa tietoisuutta syvempi ja korkeampi. Ei sitä varsinaisesti halua

määritellä miksikään. Ei halua määritelmillä palauttaa sitä etäisyyttä, jonka on juuri päässyt sulkemaan.

Jotain pitää silti yrittää sanoa, jos mieli välittää oma kokemus toiselle, toisille. Liittää sen sivilisaation jalostumisen prosessiin. Siksi yritän avuttomasti hapuilla lähimmäksi osuvia sanoja. Siitä tämä kirja loppujen lopuksi kertoo.

Mutta tärkeintä oli, että tuntui kuin pieni toivo tulevaisuudesta olisi alkanut kimmeltää autiudessa.

*

Kun entinen elämä on luhistunut maan tasalle haisevaksi häpeän ja syyllisyyden tunkioksi ja kun kaikki tähänastiset kokemukset, kaikki tähänastiset sitoumukset ja sijoitukset ovat menettäneet arvonsa, mitä alkaa ensimmäisenä liikkua mielen valkokankaalla näytöksen kuitenkin jatkuessa? Mitkä tuntemukset ja tietoisuuden tekijät piirtyvät ensimmäiseksi näkyviin? Mille alkaa uusi minuus rakentua?

Yritän tässä varovasti kuvata niitä tuntemuksia ja viriävän uuden tietoisuuden aineksia. Varovasti siksi, etten luojan nimessä halua rakentaa luhistumiseni jälkeistä elämää entisille perusteille ja kulmakiville. Ne perusteet ja kulmakivet osoittautuivat vuosikymmenten pyramidihuijaukseksi, enkä totisesti aio kierrättää niitä uuden minuuteni aineksiksi nyt, kun elämä näyttää sittenkin muodossa tai toisessa kituuttavan eteenpäin totaalisen

eettis-moraalisen selvitystilan, hyvä ettei kuolinpesän tyhjentämisen ja perunkirjoituksen jälkeen.

Siksi tätä kannattaa lukea ensi sijassa raporttina yhden ihmisen toipumisesta persoonallisuuden luhistumisen jälkeen. Kun lapsena makasin viikkokausia sairaalassa, jouduin ottamaan tukea huonekaluista ja seinistä päästessäni taas jaloilleni. Kuin vasikka, joka opettelee vaistonvaraisesti kävelemään tultuaan emästään maailmaan. Nyt, muutettavat muuttuen, kokemus oli samalla aarilla.

Baby steps.

*

Miksi koen tarvetta raportoida näistä kokemuksistani? Varmaan olisi helpompaa olla raportoimatta. Vähemmällä pääsisin.

Mutta kun kuulen kuvauksia vanhenevien ihmisten muistin heikkenemisestä pelottavimmillaan minuuden ja persoonallisuuden hajoamiseen asti ja viime vaiheessa tietoisuuden lopulliseen tyhjenemiseen niin varhaisista kuin myöhemmistäkin kokemuksista, sitä hartaammin yritän tallentaa omia kokemuksiani jälkeentulevien käyttöön. Tätä tässä teidän silmienne alla teen, sinun silmiäsi, ennen kuin omakin minuuteni ja persoonallisuuteni alkaa hajota samoin.

Ehkä on jo alkanutkin. En itse sitä välttämättä huomaa, ja aina voi olla, etteivät hyvää tarkoittavat lähimmäiset

tohdi tai raatsi minulle siitä kertoa. Supattavat keskenään, kun luulevat etten kuule.

Eikä näihin merkintöihin käsittääkseni liity minkäänlaista omahyväistä kuvitelmaa siitä, että kokemuksistani jättämilläni dokumenteilla olisi mitään erityistä arvoa. Mutta tämä on kokonaan lukijoiden arvioitavissa.

Olennaista ja ohittamatonta on kuitenkin se, etten voi tätä nyt tietää enkä ennakoida. Siksi tämän yhden minuuden, yhden tietoisuuden jälleenrakentamisen tai sen yrityksen tallentaminen mahdollisimman ymmärrettävästi ja autenttisesti tuntemattoman tulevaisuuden varalta on minun moraalinen velvollisuuteni.

Kaiken moraalittomuuteni raunioilla.

*

Tarkoitukseni on, että kaikki ihmiselämän suurimmat kysymykset olisivat nyt pöydällä. Jotenkin noloa olisi, ellen niihin viimeistään nyt omalta osaltani vastaisi, oikein tai väärin. Toivon kovasti, että vastaisin mieluummin oikein kuin väärin. Voi olla, etten tällä iällä pääsisi enää vääriä vastauksia korjaamaan. Matka saattaisi loppua kesken. Olisi ikävää, jos huomaisisin tietoisuuteni alkavan hämärtyä ennen kuin olisin ehtinyt oikaista ymmärrykseni virheet ja pyytää vääristä teoistani kärsineiltä anteeksi.

Yritän siksi luonnostella ajantasaisen ymmärrykseni todellisuuden olemuksesta, ihmisen elämän tarkoituksesta, erillisyydestä ja yhteisyydestä, kielen rajoista,

tiedon ja tunteen suhteesta, onnesta, pyhydestä, jumalasta, armosta ja rakkaudesta. Ehkä muutamasta muustakin asiasta, joita en nyt tähän hätään muista. Syyllisyydestä ja häpeästä. Maailmassa on niin paljon liikkuvia osia, ajatuksia ja tuntemuksia ja voimia, ettei perässä tahdo pysyä. Ilmenevät tuonnempana, jos ovat ilmetäkseen.

*

Käytän sanaa ”luonnostella” siksi, etten tulisi antaneeksi väärää mielikuvaa näkemysteni kattavuudesta saati lopullisuudesta. Tai voivat ne tietysti olla minulle lopullisia, kun en koskaan tiedä kuinka monta aamua tälle tietoisuudelleni, minuudelleni vielä annetaan, tai enää.

Ja yritykseni menestymisen mittari on, kuinka tyhjentävästi onnistun tietoisuudestani ja minuudestani vapautumaan ja kuinka riidattomasti erillisyyteni sulautuu iäisyyden yhteyteen.

Tiedän myös oikein hyvin, että tehtäväni on tuomittu epäonnistumaan. Joudun kaikista vastakkaisista pyristelyistäni huolimatta käyttämään uuden tietoisuuteni, uuden minuuteni rakentamisessa myös vanhoja elementtejä.

Kielestä ja sanoista lähtien. On kovin epätodennäköistä, että osaisin puhaltaa jokaiseen sanaan, ilmaukseen ja fraasiin uuden, neitseellisen merkityksen.

Se on epätodennäköistä jo sen takia tai ansiosta, että yksityistä kieltä ei ole: jos onnistuisinkin tyhjentämään

vanhat sanat ja ilmaukset entisistä, puhkisoitetuista ja saastuneista merkityksistä ja tarkoituksista, kukaan ei enää ymmärtäisi mitä yritän selittää. Puhuisin ja kirjoitaisin muille käsittämätöntä kieltä. Hulluna epäilemättä pitäisivät, koputtaisivat etusormella ohimoaan ja pyörittäisivät merkitsevästi silmiään. ”Näin sille Pekallekin siten lopulta kävi. Ikävä juttu.”

Ehkä koputtavat nytkin.

*

Täyttääkseen tehtävänsä merkityksen välittäjänä kielen pitää olla yhteinen. Irtisanoutuessani vanhoista merkityksistä ja vanhasta kielestä olisin niistä vapaa, mutta olisin välittömästi myös yhteisyyden, yhteisön ulkopuolella. Yhtä hyvin voisin vetäytyä luolaerakoksi tai ehkä syrjäiseen luostariin. Pylväspyhimykseksi. Vaivaisukoksi. Uskonsa tähden houkaksi.

Se saattaisi itse asiassa olla aivan hyvä ajatus.

*

Ja mitä uusia sopimuksia ihminen uskaltaa tehdä, kun entiset on rikottu ja poltettu karrelle? Jokainen uusi sopimus, julki lausuttu tai sanaton, lyö lukkoon uusia käytäntöjä ja tottumuksia, ja uudet käytännöt ja tottumukset valtaavat alaa hetken tunteelta ja kokemiselta, ja ennen pitkää tämä kaiken aikaa tihenevä rutiinien röykkiö muuttuu